

Sociaal-Emotioneel Volgsysteem "OP SCHOOL":

durf ervoor te kiezen!

De meest gehoorde vraag aan ons: is "Op School" goedgekeurd door de Cotan? Dat kunnen we ons goed voorstellen. Er doen veel geruchten de ronde dat alleen door de Cotan voldoende beoordeelde programma's door de inspectie worden goedgekeurd en dat alleen met genormeerde programma's de opbrengsten goed gevolgd kunnen worden. Gelukkig voor ons is dat niet zo. Scholen zijn nog steeds vrij om te kiezen voor een programma waar ze graag mee willen werken en waar ze wat aan hebben in de praktijk. Als ze dat maar goed duidelijk kunnen maken aan de inspectie. Ook een Cotan goedgekeurd programma geeft geen enkele garantie op een voldoende beoordeling als het niet goed wordt toegepast. Dus durf te kiezen voor "Op School". Daarmee heeft de school een heel mooi instrument in handen op basis van een deskundige visie op het omgaan met gedrags- en werkhoudingsproblemen.

“Op School” en Cotan

“Op School” is wel beoordeeld door de Cotan Commissie. De uitkomst bevatte voldoende en onvoldoende onderdelen. Het programma zelf is heel positief beoordeeld. Het is gebruiksvriendelijk, creatief en leidt tot praktische handelingsplannen. Helaas waren de onderzoeksgegevens niet voldoende om tot een normering op schoolniveau te komen. Maar het programma heeft volgens de beoordelaars wel alles in zich om goedgekeurd te worden. Waarom hebben we dan geen nieuwe beoordeling aangevraagd? Door te eisen dat ieder programma eerst door de Cotan moet worden beoordeeld en aan die eisen moet voldoen, is er een risico dat het volgen van de leerlingen op sociaal-emotioneel gebied (wat nu eenmaal subjectieve elementen in zich heeft) niet meer op een volgsysteem lijkt maar op een ingewikkelde psychologische test met normeringen. Daar ligt ons probleem. Wij vinden het erg belangrijk dat “Op School” een sociaal-emotioneel volgsysteem blijft en niet wordt omgevormd tot een soort psychologische test die voor leerkrachten heel tijdrovend, moeilijk in te vullen en te analyseren is waardoor er eigenlijk niets wordt gedaan met de uitkomsten.

Wij werken in “Op School” bewust niet met kwantitatieve leerlinggegevens maar met een kwalitatieve beschrijving van de leerlingen. De leerkrachten moeten aangeven welke gedra-

gingen het meest van toepassing zijn op een leerling. Er wordt dus niet gewerkt met een vier- of vijfpuntschaal. De door de Cotan goedgekeurde volgsystemen werken daar wel mee.

Ons bezwaar daartegen is dat er vaak keuzes moeten worden gemaakt die geen recht doen aan de individuele leerling. Er kunnen persoonlijke omstandigheden zijn die ten grondslag liggen aan de problemen op het gebied van gedrag of werkhouding en het kan ook zo zijn dat een leerling iets nog niet kan. Dat is helemaal geen probleem als hij dat nog niet hoeft te kunnen. En wat te denken van het karakter van het kind? Ook dat speelt mee. Door antwoorden op verschillende vragen bij elkaar op te tellen en te delen komen er uitkomsten uit de systemen waar de leerkrachten het kind en/of de groep helemaal niet in herkennen. Bovendien weten ze dan vaak nog niet wat ze moeten doen en blijven de resultaten liggen. Dan staat het te ver af van de dagelijkse praktijk.

Daarom hebben we geen nieuwe beoordeling aangevraagd. Dat vraagt om een aanpassing van “Op School” die voor ons niet acceptabel is en zal leiden tot veel meer werk voor de leerkracht. De kracht van “Op School” gaat daar volgens ons mee verloren en daar kiezen we niet voor. En nee, we hebben geen vier- of vijfpuntschalen en een normstelling voor individuele leerlingen, maar er kunnen wel rapportages van individuele leerlingen worden gemaakt die beschrijvend zijn.

En groepsrapportages waarmee de sociaal-emotionele ontwikkeling op groeps- en schoolniveau zichtbaar gemaakt kan worden. Daarmee kan de school zich op een prima manier verantwoorden voor de wijze waarop zij de sociaal emotionele ontwikkeling van de leerlingen op een adequate en praktische wijze volgt!

Durf dus te kiezen voor een programma waar je wat aan hebt in plaats van alleen maar te kijken naar een Cotan goedkeuring.

“Op School” en de inspectie

Omdat er veel geruchten de ronde doen, hebben wij rechtstreeks contact gehad met de Commissie Opbrengsten van het Ministerie van Onderwijs. Aan ons is bevestigd dat de Inspectie geen lijst gaat maken met programma's die zij goedkeuren. Zij gaan wel af op de beoordelingen van de Cotan Commissie en beoordelen alleen scholen die goedgekeurd zijn door de Cotan Commissie. Dat betekent niet dat de inspectie “Op School” afkeurt. Zij hebben dat als volgt uitgelegd. Op sociaal-emotioneel gebied gaat het om twee indicatoren namelijk 7.2 en 1.5.

Over indicator 7.2 heeft de inspecteur gezegd: *de leraren volgen en analyseren systematisch de voortgang in de ontwikkeling van de leerlingen*. Een wezenlijk criterium daarbij is dat de leraren de sociale competenties van de leerlingen regelmatig volgen en de resultaten daarvan op groepsniveau overzichtelijk worden geadmistreerd. Het staat de school vrij om een volginstrument voor sociale competenties te kiezen. Wel moet het instrument een signalerend vermogen hebben.

Scholen die uw volgsysteem “Op School” adequaat gebruiken zullen op dit criterium positief worden beoordeeld door de inspecteur. En met de nu gerealiseerde aanvulling (de leerlingenvragenlijst), zal het signalerend vermogen alleen maar toegenomen zijn.

De tweede indicator 1.5 (de sociale competenties van de leerlingen liggen op een niveau dat verwacht mag worden) is niet te beoordelen. Dat is geen negatieve beoordeling maar dat komt door het ontbreken van een adequate normering waardoor de opbrengsten niet gemeten kunnen worden. De rapportages in het systeem kunnen door de scholen daarvoor wel worden gebruikt maar de psychometrische kwaliteit daarvan is door de Cotan niet voldoende beoordeeld. Wat voor ons en natuurlijk voor de scholen heel belangrijk is: er is geen sprake van dat de inspectie op korte termijn alleen door de Cotan Commissie beoordeelde systemen accepteert. Die worden alleen wel op beide indicatoren beoordeeld en dat zal altijd leiden tot de beoordeling 5: niet te beoordelen. Daar voegt de inspecteur in een toelichting dan aan toe hoe de school het heeft gedaan. Een school mag nooit een onvoldoende krijgen alleen vanwege het gebruik van “Op School”. Dan moet er meer aan schorten. Ook mogen de inspecteurs niet aangeven met welke programma's er volgens hen wel gewerkt mag worden. Dit is met de kennis van nu het standpunt van de inspectie. Mochten daar veranderingen in optreden dan worden wij daarvan op de hoogte gebracht.

1. Wat is nu eigenlijk “Op School”?

“Op School” is een webbased programma waarmee de sociaal-emotionele ontwikkeling van kinderen kan worden gevolgd. Het brengt in één keer de gedrags- en werkhoudingsproblematiek van individuele leerlingen, de groep en de hele school in kaart. Gebruiksvriendelijkheid en toepasbaarheid in de praktijk zijn belangrijke kwaliteiten van “Op School”. Het richt zich op het welbevinden van de leerling op school, gaat deels uit van de subjectiviteit van de leerkracht en het kost voor de meeste leerlingen niet veel tijd maar biedt mogelijkhe-

den tot het maken van een handelingsplan voor die leerlingen die dat nodig hebben.

In “Op School” is een vragenlijst opgenomen die door de leerlingen zelf kan worden ingevuld. Via smiley's kunnen ze hun gevoel aangeven en er is ruimte voor een toelichting.

En ook niet onbelangrijk: “Op School” werkt competentieverhogend voor leerkrachten door de theoretische uitleg achter de hulpknoppen die bij alle onderdelen te raadplegen is.

In “Op School” volg je daarna via de rapportages en via de exportfunctie de leerlingen, de groep en de school zeer goed. Daarbij zijn wel steeds kwantitatieve gegevens en een 25%-norm bij negatieve onderwerpen beschikbaar. Die gegevens kunnen tot drie jaar naast elkaar gegeneerd worden zodat de opbrengsten van de aanpak op sociaal-emotioneel gebied uit die rapportages kunnen worden afgeleid. “Op School” trekt geen conclusies, dat doet altijd de leerkracht. De intern begeleider kan vervolgens nagaan hoe de leerkracht de problematiek aanpakt en kan de begeleidingsbehoefte op sociaal-emotioneel gebied vaststellen en daarop inspelen.

In het kader van het Cotan-onderzoek hebben we een tevredenheidspeiling gehouden onder onze klanten. De klanttevredenheid is zeer groot en “Op School” blijkt een belangrijk instrument te zijn binnen de leerlingenzorg op scholen. Ook geven de scholen aan dat ze los van de resultaten van de Cotan-beoordeling met “Op School” willen blijven werken.

In het onderstaande stuk geven wij antwoord op veelgestelde vragen tijdens de introductie en begeleiding van “Op School”

2. Waarom heet het programma “Op School”?

Het is moeilijk om de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen vast te leggen. Een kind kan thuis heel anders zijn dan op school, zowel in positieve als in negatieve zin. Een beschrijving van het kind door de leerkracht kan alleen maar een beschrijving zijn van hoe hij op school functioneert.

3. Hoe subjectief is “Op School”?

De leerkracht beschrijft de leerling op drie hoofdcategoryën:

- Gedrag ten opzichte van de leerkracht
- Gedrag ten opzichte van de medeleerlingen
- Werkhouding

Hij vinkt in het systeem alleen die gedragingen aan die hij het meest van toepassing vindt voor de leerling. De rest niet. Wel is er steeds gelegenheid onder de screening om het beeld van de leerling te nuanceren.

Er komt dus een beeld uit hoe de leerkracht de leerling in de klas ervaart. Dat is subjectief. Dat is ook ons uitgangspunt: een leerkracht handelt naar een leerling toe hoe hij die ervaart. Elk ingevuld leerlingvolgsysteem is volgens ons subjectief. Dat weet ook elke leerkracht wel. Wat vorig jaar is gescoord is niet hetzelfde als wat nu gescoord zal worden. Er zit altijd een leerkrachtvariant bij. Het zegt niet alles over een leerling als hij nu vooruit of achteruit gaat.

Het verschil tussen de ene leerkracht en de ander moet wel in een systeem duidelijk zichtbaar zijn.

Een verandering in letterscore of niveauwaarden van een leerling hoeft niets over de leerling te zeggen. Het kan ook verklaard worden uit een verschil tussen leerkrachten.

4. Er wordt niet met een 4- of 5-puntschaal gewerkt.

Waarom niet?

Wij denken dat het werken met schalen de beschrijving van een leerling geen recht doet. Een leerling die een 1 en een 5 scoort op eenzelfde gedragsdimensie is niet dezelfde als een

leerling die twee maal een 3 scoort, hoewel zij allebei 6 punten hebben. Leerkrachten vinden het vaak moeilijk om een punt op de schaal aan te geven en gaan dan vaak maar in het midden zitten waardoor er geen duidelijk beeld van het kind ontstaat. Omdat je er geen nuancing in kwijt kunt ontstaat er ook een groepsbeeld dat vaak niet overeenkomt met de realiteit zoals die door de leerkracht wordt ervaren.

5. Na het invullen worden 5 kernvragen gesteld. Waarom is dat?

Bij de kernvragen geeft de leerkracht aan in welke mate hij zich zorgen maakt over de leerling. Dit is een belangrijk onderwerp. Bij een jonge leerling kan een bepaald gedragskenmerk nog niet als een probleem ervaren worden. Bijvoorbeeld speels zijn is bij jonge leerlingen absoluut geen probleem maar in groep 8 kan dit wel als een probleem beschouwd worden. Het verschil tussen "de leerling kan het niet of de leerling kan het nog niet" wordt door de kernvragen opgevangen.

De intern begeleider kan wel een andere mening hebben over de mate van zorg. Dit is dan een discussiepunt tussen de leerkracht en hem. Verschil in interpretaties over de mate van zorg wordt in "Op School" met de kernvragen zichtbaar gemaakt. Indien de leerkracht zich zorgen maakt, dan zal hij een plan gaan maken.

6. Kost het invullen van "Op School" veel tijd?

Nee, zeker niet voor leerlingen waar de leerkracht geen problemen mee ervaart. De leerkracht vindt alleen de kenmerken aan die bij de leerling passen, beantwoordt daarna de kernvragen en geeft ten slotte aan of er reden tot actie is en hij een plan gaat maken.

Voor leerlingen met sociaal-emotionele problemen waarvoor is aangegeven dat er reden tot actie is, kost het wel meer tijd omdat er een plan gemaakt moet worden. Maar aangeven dat je je zorgen maakt en dan geen plan maken omdat dat veel tijd kost is geen reden. Een plan maken kost altijd tijd ongeacht het systeem. In "Op School" wordt de leerkracht op weg geholpen bij het maken van het plan. Hij krijgt de basis die hij vervolgens passend maakt op de situatie van de individuele leerling. De leerkracht hoeft dus geen lange vragenlijst in te vullen voor leerlingen zonder problemen om na het invullen tot de "ontdekking" te komen dat er geen problemen zijn!

7. Hoe is dan de relatie met de thuissituatie?

Een kind is volgens de ouders thuis heel anders dan op school. Hoe kan dat worden verklaard? In "Op School" zit ook een thuisversie van de screening. Ouders kunnen die lijst invullen die ongeveer gelijk is aan de screeningslijst van "Op School" maar met de volgende onderdelen:

- Gedrag tegen over ouder(s)
- Gedrag tegenover broertjes/zusjes/ vriendjes
- Gedrag bij huishoudelijke taken/spelletjes

Deze lijst kunnen de ouders en de leerkracht samen vergelijken met de screeningslijst van "Op School". Zij kunnen dan de eventuele verschillen tussen thuis en op school bespreken.

8. Als er een handlingsplan gemaakt moet worden, wordt gevraagd naar het zelfbeeld van het kind. Hoe kan de leerkracht dat nu weten?

Misschien weet je het niet precies maar je handelt wel naar het kind toe op basis van zijn zelfbeeld. Als leerkracht moet je ervan bewust zijn wat jouw invloed is op de ontwikkeling van het zelfbeeld evenals de invloed van de ouders en medeleerlingen. Je bent in je handelen steeds het zelfbeeld van de leerling aan het beïnvloeden. In "Op School" staat een serie

overheersend gevoel van de leerling		extravert	introvert
blij (of niet vast te stellen)	plan	☐ 1	☐ 2
angst / onzekerheid	plan	☐ 3	☐ 4
bozigheid	plan	☐ 5	☐ 6
paniek / panische angst	plan	☐ 7	☐ 8
verdriet / teleurstelling	plan	☐ 9	☐ 10

basisartikelen. Eén ervan gaat over de ontwikkeling en de beïnvloeding van het zelfbeeld. Goed observeren en veel praten met de leerling geeft inzicht in het zelfbeeld. Vanaf groep 5 is de leerlingenlijst een extra gegeven voor het zelfbeeld. Als het beeld van de leerling zoals de leerkracht dat ervaart heel anders is dan dat van de leerling zelf is dat direct een reden met de leerling in gesprek te gaan alvorens een plan te maken.

9. Wat moet je doen als de leerling de leerlingenlijst sociaal wenselijk invult?

In de leerlingenlijst beschrijft de leerling zelf zijn welbevinden zowel op school als in de thuissituatie. De leerling geeft aan hoe hij zich in die situatie voelt. Hij mag kiezen tussen blij, gewoon, boos, verdrietig/teleurgesteld en bang/onzeker. Daarbij kan de leerling ook altijd een toelichting bij zijn antwoord zetten.

Vult de leerling overal blij of gewoon in, dan kan de leerkracht ook een gesprek aangaan hierover. Bijvoorbeeld: "je vult in dat je blij bent met rekenen, maar ik zie dat meestal niet".

Het kan zijn dat de leerling het te veel met het gevoel van de dag invult of dat hij niet genoeg leesvaardig is om de vragen te beantwoorden. Daar moet de leerkracht alert op zijn.

10. Hoe maak je een plan?

Naast de beschrijving van het zelfbeeld en de probleemindicaties wordt gevraagd naar het overheersend gevoel bij de leerling. Is hij in de gegeven situatie blij, angstig/onzeker, boos, in de war/paniekerig, verdrietig/teleurgesteld? En is hij extravert of introvert? Op basis daarvan zijn 10 handelingsplannen mogelijk (zie schema boven).

Als de leerkracht één plan aangevinkt heeft, verschijnt een uitwerking van dit plan met acties en tips. Op basis van de probleemstelling zal de leerkracht dit plan aanpassen aan zijn mogelijkheden en de omstandigheden in de klas.

11. Hoe wordt het plan geëvalueerd?

De leerkracht beschrijft na het maken van het plan de wijze waarop hij gaat evalueren en wanneer hij dit doet. Hij krijgt een week van tevoren een mailtje dat hij moet gaan evalueren. Na de evaluatie kan hij kiezen om het plan af te sluiten, een nieuw plan te maken of het plan te continueren.

De evaluatie in "Op School" voldoet aan alle eisen die door de inspectie en de diverse commissies aan evaluaties worden gesteld. Zij willen altijd weten wat er is gedaan, hoe dat is gegaan en wat de vervolgstappen zijn.

12. Hoe wordt de ontwikkeling van de leerling(en) gevolgd?

In de lijst van gedragingen bij de screening zitten positieve kenmerken en negatieve kenmerken.

In het systeem zit een mogelijkheid om rapportages te maken. In de rapportages zijn de positieve kenmerken zwart en de negatieve rood gekleurd.

Rapportages kunnen worden gemaakt op het niveau van de individuele leerling, de groep en de hele school. In de rapportages kunnen de resultaten tot de afgelopen drie jaar naast

elkaar worden beschreven. Hoe meer rood hoe zorgelijker. De leerkracht kan ook direct zien of er meer of minder rode en/of zwarte kenmerken te zien zijn. Meer rood betekent verergering van de problemen, meer zwart juist niet.

Als de leerkracht de rapportage van zijn groep bekijkt, kan hij percentages zien van hoe vaak hij een bepaald gedragskenmerk in de klas aangevinkt heeft. Is een negatief kenmerk meer dan 25% aangevinkt dan wordt dat in rood aangegeven. Hij kan ook onderzoeken hoe zijn groep gescoord heeft over een aantal jaren. Er is dan misschien sprake van een groepsprobleem en hij gaat ermee aan de slag in zijn groepsplan i.p.v. in individuele handelingsplannen.

De intern begeleider en directie kunnen op deze manier een overzicht van de school krijgen.

De leerkracht kan van alle gegevens rapportages maken, ook van de leerlingenlijst. Bijvoorbeeld hoeveel leerlingen bang, boos of verdrietig zijn in de klas of in de pauze. Dit kan een belangrijk signaal zijn van pesten.

13. Kan de leerkracht ook achterhalen welke leerlingen achter de getallen van de rapportage zitten?

Ja. Er zit ook een mogelijkheid in "Op School" om een analyse te maken van de rapportages. Daar kan de leerkracht, de intern begeleider of directie allerlei gegevens aan elkaar koppelen om zo een goed onderzoek te kunnen doen naar de sociaal-emotionele ontwikkeling van de leerlingen en de zorg hierover goed te kunnen coördineren.

De analyse van de rapportage is een prachtig instrument om zicht te krijgen op het totaal van de sociaal-emotionele problematiek op de school.

14. Wat is de rol van de intern begeleider?

In "Op School" is de intern begeleider zowel de controleur als de meedenker.

- Hij kan zien of de screenings allemaal zijn uitgevoerd en kan de laatste twee screenings steeds met elkaar vergelijken
- Hij kan zien of de handelingsplannen geëvalueerd zijn.
- Hij kan de analyse van de leerkracht van de problematiek van een leerling inhoudelijk volgen en onderzoeken of de leerkracht consequent blijft in "Op School".
- Door de intern begeleider mee te laten lezen kan de subjectiviteit van de leerkracht enigszins ter discussie gesteld worden.
- Door een directe mailfunctie in het programma kan hij altijd direct reageren op de screening en de eventuele plannen.

Meer informatie: www.op-school.nl

Afspraak voor een presentatie:
e-mail: info@onderwijspraktijk.nl
telefoon: 078-6919160